

korai egyházatyák még tisztában voltak ezzel. Előttünk elhomályosult ez, mert a krisztológia réges-rég beszűntette a párbeszédet a zsidósággal.

A zsidó-messiási realizmustól való elszakadással azonban az egyház sokkal többet adott fel, mint a zsidósággal folytatott igazi párbeszédet. Egyre kevésbé tud szót érteni a modern emberrel is, aki egyáltalán nem tud másképp, mint realiztikus társadalmi fogalmakban gondolkodni. Az egyház kénytelen ugyanis így szólni hozzá: Krisztus megváltotta a világot, békét hozott - de ebből a megváltásból és békéből csak a másvilágon fogsz észlelni is valamit. Friedrich Nietzsche kétértelműsége miatt elutasította ezt a választ. Folyton azt hangoztatta, hogy a megváltásnak, ha valóban bekövetkezett, láthatóvá kell válnia.

A láthatatlan megváltás szerinte öncsalás. Ezért vont le a következtetést: "Ha Krisztusnak csakugyan az volt a szándéka, hogy megváltsa a világot, akkor nem mondott ezzel csődöt?" (Menschliches, Allzumenschliches II; Vermischte Meinungen und Sprüche 98). A 20. század második felében természetesen mélyreható fordulat történt. Egyre világosabbá vált a teológia számára, hogy a megváltásról való beszédnek földi-társadalmi következményei kell, hogy legyenek. Ebből a felismerésből született a felszabadítás teológiája. E felismerés elkerülhetetlen volt, s még sokáig nem fogja nyugton hagyni az egyházat.

Am a felszabadítási teológia minden fajtájának jót tenne, ha szem előtt tartaná az egyetemes társadalmi felszabadulás Izajás-Mikeás által megjelölt alapszerkezetét: a szó bibliai értelmében vett béke, amely nem más, mint az üdvösség, nem valósítható meg erőszakkal a népek számára. Csak elbűvölő hatása révén terjedhet el. És nem érhető el anélkül, hogy Isten népe magáévá ne tenné a hegyi beszédben feltáruolt alternatív társadalmi rendet.

Azaz: e béke feltétele a hit és Krisztus követése, színhelye tehát csak az egyház lehet. Ezért minden társadalmi reformnál, amellyel keresztények megpróbálják megváltoztatni a profán társadalmat, sokkal fontosabb lenne, hogy maguk a keresztény közösségek végre azzá a társadalommá váljanak, amelyet Isten kíván.

A világi társadalom igazi megváltozása csak az Izajás, Mikeás és a Mt 5,16 által megjelölt módon lehetséges: "Most pedig gyertek, Jákob háza: kezdjünk hozzá, hogy Jahve világosságában járjuk utunkat." "Ha a nemzetek még mind a maguk útján járnak is, mindegyik a maga istene nevében, mi azért járjuk utunkat Jahve, a mi Istenünk nevében, örökkön örökké." - "úgy világossodjék a ti világosságtok az emberek előtt, hogy jótetteiteket látva dicsőítsék mennyei Atyátokat."

GROMON ANDRÁS

HÜTLEN, AVAGY OKOS SÁFÁR?

(LK 16,1-10)

Jézus egyik legismertebb, ugyanakkor legkevésbé értett példabeszéde a „hütlensé sáfáról” szóló, ezen belül is az, hogyan minősíthetett Jézus okosnak egy (állítólag) hétpróbás bűnözőt. A megfelelő háttérismeretek birtokában azonban megoldódik a rejtély.

A példabeszéd

(1) Tanítványaihoz is szólt: „Volt egy gazdag ember, akinek volt egy intézője, és ezt bevádolták nála azzal, hogy tékozolja a vagyonát. (2) Hívatta, és ezt mondta neki: »Mit hallok rólad? Számolj el vagyonkezeléseddel, mert nem végezheted többé a vagyonkezelést.« (3) Az intéző erre ezt mondta magában: »Mi tegyek most, hogy uram elveszi tőlem a vagyonkezelést? Kapálni nincs erőm, koldulni szégyellek. (4) Tudom már, mit tegyek, hogy amikor eltávolítanak a vagyonkezelésből, befogadjanak házukba az emberek.« (5) Egyenként magához hívatta urának adósait. Az elsőhöz így szólt: »Mennyivel tartozol uramnak?« (6) Az meg így szólt: »Száz hordó olajjal.« Mire ő azt mondta neki: »Vedd át az adósleveledet, ülj le, és írd gyorsan ötvenet!« (7) Aztán egy másiknak ezt mondta: »Hát te mennyivel tartozol?« Az meg így szólt: »Száz zsák búzával.« Azt mondta neki: »Vedd át az adósleveledet, és írd nyolcvan!« (8a) És az úr megdicsérte az igaztalan intézőt, mivel okosan járt el. (8b) Mert e világ fiai okosabbak a maguk nemében, mint a világosság fiai. (9) Én is mondom nektek: Szerezzetek magatoknak barátokat az igaztalan mammonnal, hogy amikor megszűnik, befogadjanak titeket az örök sátrakba.”

Előzetes tudnivalók

Megoszlanak a vélemények arról, hogy itt Jézus által kitalált történettel van-e dolgunk, vagy olyan, közszájon forgó történetről, amelyet Jézus csupán átvett, esetleg egy konkrét botrányos esetről, amely akkoriban beszédtéma volt.

Az elbeszélésből nem derül ki, hogy miben állt az intéző tékozlása, és az sem, hogy a vád megalapozott volt-e, vagy sem, bár „kiútkeresésével” az intéző hallgatólagosan elismeri azt. Mindenesetre ugyanaz a „tékozol” ige áll itt, mint a Lk 15,13-ban.

A példabeszéd konkrét galileai gazdasági viszonyokat feltételez: A – gyakran külföldi – nagybirtokosok egy általános bérlőnek adták ki földjeiket, az meg „alhaszonbérlőknek”, akik aztán a földet megművelő parasztnak (akiktől a tényleges terméstől függetlenül behajtották a bérleti díjat). Ebben a rendszerben nagyon fontos szerep jutott a meglehetősen nagy önállósággal

eljáró intézőknek, akik számadással tartoztak a tulajdonosnak (vö. Mk 12,1-2).

A szóban forgó „adósok” vagy bérlők (parasztok), akiknek haszonbérként be kellett szolgáltatniuk a föld termésének meghatározott részét, vagy nagykereskedők, akik adóslevél ellenében nagyobb szállítmányokat kaptak. Az 5-7. v. hatalmas számadatai az utóbbit valószínűsítik, de az is lehetséges, hogy ebben az esetben Jézus engedett a keleti ember vonzódásának a nagy számokhoz.

Csak szemléltetésül: Az eredetiben említett „hordó”-mértékegység („bat”) 36,5 liter, a 100 „bat” tehát 36,5 hektoliter; ez 146 olajfa termésének felel meg, mert egy olajfa átlagos termése Palesztinában 120 kg olívbogyót, ill. 25 liter olajat tett ki; pénzbeli értéke mintegy 1000 dénár (= ezer napszám) volt. – A „zsák”-mértékegység pedig („kór”) a „bat” tízszerese, a 100 kór tehát 365 hektoliter; ez 42 hektár föld termésének felelt meg, pénzbeli értéke pedig mintegy 2500 dénár volt. – Hatalmas adósságokról van tehát szó. Az engedmény azonban (kb. 18 hl olaj, 73 hl búza) nagyjából azonos értékű, kb. 500 dénár, mivel az olaj sokkal drágább volt, mint a búza. (500 dénárból egy szegény ember 500 napig, azaz csaknem 1 év és 5 hónapig tudta eltartania a családját...)

Az intézőnek az 5-7. versben leírt eljárása két dolgot jelenthet:

a) Szorult helyzetében az 1. versben emlegetett vagyoneleltékozlás után okirat-hamisítás segítségével most gátlástalanul ismét megrövidíti az urát, az így keletkező hasznot pedig az adósoknak adja, amivel egyúttal cinkosaivá teszi őket.

b) Ezek az intézők sokszor nem annyi „bérleti díjat”, azaz termésrészt követeltek a legalsó szinten álló „albérlőktől”, azaz a földek tényleges megművelőitől (vagy a nagykereskedőktől), amennyit a földesúr kiszabott (s ami az ő „fizetésüket” is magában foglalta!), hanem (zsarolással vagy erőszakkal) sokkal többet, hogy ebből a többletből gyorsan meggazdagodjanak. Ez itt konkrétan azt jelenti: A bevádolt intéző a szerződés megkötésekor nem 50 hordó olajat, ill. 80 zsák búzát íratott az adóslevelekre, azaz nem annyit, amennyit a földesúr kiszabott, hanem 100 hordó olajat és 100 zsák búzát. Most, amikor el kell számolnia, és nagy valószínűséggel nélkülözés vár rá, a legokosabbat (és legegyszerűbbet) teszi, amit ebben a helyzetben tehet: elengedi a parasztnak (vagy a nagykereskedőknek) tartozásuknak azt a részét, amelyet a szerződéskötéskor ő zsarolt ki tőlük, vagyis a plusz 50 hordó olajat, illetve 20 zsák búzát. Azzal, hogy ötvenet és nyolcvanot írnak az új adóslevélre, voltaképpen a földesúrral kötött eredeti szerződés jön létre, vagyis az intéző ez esetben nem az urát csapja be, nem annak vagyonából sikkaszt, hanem – a kiszarolt plusz olaj- és búzamennyiség elengedésével – visszaadja a parasztnak azt, amit jogtalanul követelt

tőlük. (Effajta „állapot-helyreállításról” beszél Zakeus is, csak ő még ennél az intézőnél is nagylelkűbb, mert csalásainak négyszeres megtérítését ígéri: Lk 19,8.)

Az adósok persze mindkét esetben hálások lesznek, és „befogadják majd házukba”, azaz vállalják megélhetésének – legalábbis átmeneti – biztosítását.

Nehéz elképzelni, hogy a példabeszédbeli úr megdicsérte intézőjét, de talán mégis lehetséges: például értelmezhető a rászédett úr rezignált öniróniájaként, amikor más földbirtokosok társaságában elmeséli, hogyan járt az intézőjével.

Lehetne ezt a dicséretet fordítási hibával is magyarázni. A héber bareh ige ugyanis általában azt jelenti ugyan, hogy „áld, dicsér”, de eufémizmusként az ellenkezőjét is: „megátkoz, elátkoz” (ld. Jób 2,9; 1Kir 21,13). Hasonlóképpen az arúm melléknév sem csak azt jelenti, hogy „okos, értelmes”, hanem azt is, hogy „ravasz, fufangos, cseles”, és „álnok, alattomos” (ld. 1Móz 3,1). Vagyis a mondat így is hangozhatna: „Ekkor az úr elátkozta az álnok intézőt...” Ami persze kézenfekvő lenne, csak hogy e lapos megállapítás esetén mi lenne a „poén” a történetben? És mi lenne Jézus mondanivalója? Az, hogy „ti se csináljatok ilyen csúnya dolgokat”? Ehhez nem kell példázatot költeni, és különben is magától értetődő.

A „poén” éppen az, hogy Jézus egy negatív magatartás által is szemléltetni tudja pozitív mondanivalóját – akárcsak az igaztalan bíró (Lk 18,1-5), a merénylő (Tamás-ev. 98, ld. Mk-komm. 533. l.áb., 3. bek.) vagy a hadba készülő király példázatával (Lk 14,31-32), s ráadásul az utóbbi bizonyos értelemben szintén az okosságot köti a hallgatók lelkére!

A példabeszéd és a belőle levont tanulság eredeti címzettjei minden bizonnyal vámosok és adóbérlők voltak. Jézus gyakran időzött társaságukban, mégpedig evés-ivás közepette (vö. Mk 2,15; Lk 7,34; 19,1-6). Egy ilyen alkalommal, nekik mondhatta el a vaskos zsványtörténetet, hiszen őket izgathatták leginkább az „élet- és vagyonszövetség” kérdései (vö. Lk 12,33b – 762. l.áb.). S miközben azok jól szórakozhattak ennek a rafinált intézőnek a „sztoriján”, Jézus az ő zsványeszüket vette célba: Egyszer holtbiztosan végéhez ér a mammonotok. Akkor barátokra lesz szükségetek, akik befogadnak titeket – nem szegényes vályogkunyhóikba, hanem az „örök sátrakba”.

Magyarázat

Ennek a példabeszédnek az értelmezése a Lukács-evangélium legvitatottabb problémái közé tartozik, és talán akkor sem járunk messze az igazságtól, ha úgy véljük, hogy a szinoptikus evangéliumok egyik legnehezebben értelmezhető helyével van dolgunk. Az értelmezést tartalmilag az teszi nehezzé, hogy Jézus egy súlyosan negatív viselkedést állít „példaként” hallgatói elé, amit bonyolít, hogy nem magától értetődő az 5-7. versben említett okirat-hamisítás lényege. Formai szempontból aztán még több nehézségbe ütközünk,

mert vitatható mind a 8a („Az úr megdicsérte...”), mind a 9. vers („Én is mondom nektek...”) jézusi eredete (a 8b-é pedig – „Mert e világ fiaai okosabbak a maguk nemében, mint a világosság fiaai” – kifejezetten cáfolható (ld. Lk-komm. 1024. lábj.) – márpedig mindhárom vers a példabeszéd egy-egy értelmezését kínálja. Az alábbiakban két, a jézusi szemléletmódon belül lehetséges magyarázatot foglalok össze. (Azt bármely értelmezés esetén természetesen kizárhatjuk, hogy Jézus bűncselekmény elkövetésére biztatott volna.)

1) Ebben az esetben azt feltételezzük, hogy az 5-7. versben említett okirat-hamisítás újabb bűncselekmény az 1. versben említett vagyontékozláshoz képest, és hogy Jézus csak a 8a verset fűzte hozzá tanulságul a példabeszédhez, a 9.-iket már nem (bár az is lehetséges, hogy a példabeszéd eredetileg a jézusi magyarázat nélkül maradt fenn, tehát csak az 1-7. verset tartalmazta).

A példabeszéd mondanivalója ekkor általános jellegű: „Ahogyan az intéző egy nehéz helyzetből okosan kivágta magát, úgy kell mindenkinek okosan viselkednie az egész emberi élet megoldása (ha úgy tetszik, »Isten országa« és/vagy »az örök üdvösség«) szempontjából.” – A példabeszéd ekkor a Mt 7,24-27 // Lk 6,46-49 példázatával és a (későbbi betoldások nélkül felfogott) „tíz szűről szóló” példabeszéddel (Mt 25,1-4) áll egy sorban, és az okosság a helyes – az ember életét a szó teljes értelmében megmentő – cselekvést jelenti, vagyis azt, hogy valaki nem csupán hallgatja Jézus tanítását, és lelkesedik érte, vagy szóban mond rá igent, hanem tettekre is váltja.

2) Ebben az esetben azt feltételezzük, hogy az 5-7. versben említett okirat-hamisítás jelentheti a gazdag ember (1. v.) újabb megkárosítását is, de az al-haszonbérnökkel kötött eredeti szerződés helyreállítását is, és hogy Jézus kommentárját (esetleg a 8a verssel együtt) a 9. vers tartalmazza.

A példabeszéd mondanivalója ekkor konkrét: „Ahogyan az intéző az által biztosította befogadását az al-haszonbérnök házába, hogy anyagilag segítette rajtuk, ti is azzal biztosíthatjátok befogadásotokat az »örök hajlékba«, hogy a »mammonnal«, a pénzzel segítetek a rászorulókon, s így »barátaikokká« teszitek őket – ők ugyanis tanúskodni fognak mellettetek Istennél, aki azonosul azokkal az éhezőkkel, akiknek enni adatok...” (Vö. Mt 25,35-36!) – A példabeszéd ekkor ugyanazt fejezi ki, amit Jézus máskor is megfogalmazott: „Adjátok el birtokotokat, s az árát adjátok oda irgalmas adományként a szegényeknek... [Így] készíttetek magatoknak maradandó kincset Istennél” (Lk 12,33), és konkrétan alkalmazott is például a gazdag ifjúra: „Add el mindazt, amit birtokolsz, és add a szegényeknek – így kincset birtokolsz majd Istennél” (Mk 10,21).

(2019. december 21.)

HARASZTINÉ ROZVÁNYI GIZELLA BIZTOS, HOGY: "RETTENETESEN NEM SIKERÜLT"?

Néhány rezdülés a "KIO-szeminárium" hangjaira

Egyáltalán nem csodálkozom és nem botránkozom Gyurka testvérem írásán, ellenkezőleg nagyon is megértem ezt a már-már szinte önmarcangoló őszinteséget. Ilyen gyötrődő gondolatok csak azok lelkében fogalmazódnak meg, akik mindhalálig szomjaznak, keresik, kutatják az igazságot. Helytelenül írtam le, nem az igazságot, hanem az Igazságot, Aki maga az Isten.

"Boldogok, akik éheznek és szomjúhozni az igazságot, mert ők megelégtetnek" — mondta Jézus.

Hol elégtetnek meg? Hát egy biztos, — nem itt, hanem odaát. Mikor elégtetnek meg? Majd akkor, ha már nem a "szőnyeg visszáját" szemléljük, hanem a színt, az ezerszínűt, a csodálatosan tisztát, amikor levettük ezt a napról-napra szakadozottabb, elhasználtabb "földi sátrunkat". Hiába türelmetlenkedünk, itt a földi életünkben eljutni a teljes tisztánlátásra nem lehetséges. De az a dolgunk, hogy nyíltak legyünk, nem dobozba zártan, hanem szabadon és kötetlenül, és soha bele nem fáradva keressünk, zörgessünk. És nagyon fontos, hogy ne csak a 2000 éves, szigorú pecsétekkel leláncolt dogmavilág zártságától szabaduljunk, de saját, belső szellemi gettónk megkötöttségeitől is. Nyitottnak kell lennünk nemcsak az új és mégújabb, de az ősrégi, mostanában felszínre törő filozófiák, teológiai megfontolások iránt is.

Korunk, a Vizöntő korszaka a szellemi megvilágosodás, felemelkedés kora lesz, még a legelején tartunk. Nem kell tehát elutasítani a gondolkodás, a mérlegelés szabadságát. Az